

CONTRIBUȚII ARHEOLOGICE PRIVITOARE LA ÎNCEPUTURILE LOCUIRII FEUDALE LA BUFTEA

ARISTIDE ȘTEFĂNESCU

În drumul său de peste 80 km¹ Colentina traversează o bună parte din centrul Cîmpiei Române. Pe ambele maluri ale cursului mijlociu, noul oraș Buftea, își desfășoară cartierele, urme ale vechilor sate ce au compus actualul oraș. Buftea contemporană, comportă, acum la peste 400 de ani de la prima atestare documentară a locuirii medievale, un amplu proces de metamorfoză desprinzîndu-se de faza sătească și pășind cu hotărîre spre urbanism.

Păstrătoare a monumentelor și continuatoare a aspirațiilor, celui mai vechi sat medieval identificat în raza sa, satul „Mănești de pe Colentina“, amintit pentru prima dată într-un document emis de cancelaria lui Alexandru II Mircea, la 15 iunie 1577², Buftea se dovedește a fi una din acele zone în care istoria este împlîntată adînc, avîndu-și rădăcini ce se pierd în negura vremurilor. Pentru că de fapt actul de acum 400 de ani nu marchează nici începuturile locuirii pe pămîntul buftean și nici măcar momentul înfiripării satului medieval. Documentul confirmă existența în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, pe aceste locuri, a unei puternice comunități sătești, ce aparținea încă de la începutul aceluiași veac lui Mihnea Vodă cel Rău. Genealogia Cantacuzinilor informează că, însuși, Mihnea Vodă, fiul lui Vlad Țepeș, se născuse la Mănești, în casa armașului Drăcea și probabil, de la tatăl său a moștenit apoi aceste proprietăți.

Din păcate nu dispunem de un act de fondare a acestei așezări, sarcina stabilirii începuturilor locuirii feudale revenindu-i arheologiei. Cercetările arheologice sistematice desfășurate în ultimii ani au reușit să surprindă momentul înfiripării locuirii medievale în a doua jumătate a secolului al XIV-lea.

Și aici ca și în cazul multor alte așezări sătești din centrul Cîmpiei Române, s-a creat un decalaj de circa două secole între momentul începerii locuirii medievale și cel al primei mențiuni scrise.

Amintit astfel în a doua jumătate a secolului XVI, satul Măneștilor, constituia, la rîndul său, veriga unei străvechi locuiri pe malurile Colentinei bufteanc. O succintă cercetare a zonei, înregistrează în perimetrul ora-

¹ Mic dicționar enciclopedic, Editura Enciclopedică Română, București, 1972, p. 1159.

² Aristide Ștefănescu, *Cercetarea satului medieval Mănești de pe Colentina (sec. XIV—XVI)*, în Muz. Naț., II, 1975, București, p. 387—393.

şului şi în imediata lui apropiere : 1 vatră de locuire neolitică, 4 aşezări din epoca bronzului, 2 din epoca fierului, 5 din secolele III—IV, 1 din secolele VI—VII, 3 din secolele IX—XI, şi peste 10 puncte de unde au fost recuperate materiale feudale din secolele XIV—XIX³.

Se poate conchide astfel, că în cadrul unei continuităţi de locuire, de peste 4000 ani, în spaţiul buftean, aşezarea medievală, din secolele XIV—XIX, a constituit premiza dezvoltării ulterioare a localităţii.

Marcînd această intensă locuire, pe moşia oraşului, mai stăruie încă un monument a cărui valoare excepţională este conferită de autenticitatea sa. Cu prilejul unor periegeze întreprinse în această zonă în perioada interbelică şi apoi, în anul 1964 de către Muzeul Capitalei, în afara altor mărturii ale epocilor trecute, atenţia cercetătorilor a fost de fiecare dată atrasă de vestigiile, cărora localnicii le zic „Mănăstirea Cîrna“.

Problema amplelor lucrări de sistematizare a lacurilor Colentinei, coordonate de I.C.A.B., ce urmează să transforme într-o întinsă zonă de agrement, matca râului şi malurile, de la Lacul Zimbru (Creţuleşti) şi pînă la Tînganu, a ridicat cu pregnanţă problema valorificării unui patrimoniu istoric existent în zonă. În acest cadru, elucidarea problemei datării acestui monument, a constituit chiar mobilul cercetărilor noastre începute în 1972. Secţiunile cercetării arheologice au caroiat zona, în vederea depistării celor mai valoroase mărturii de viaţă de pe aceste locuri, iar rezultatele s-au dovedit extrem de interesante.

În vatra satului Măneşti de pe Colentina s-au putut preciza, pînă în acest moment, tipul de locuinţă şi o serie de amenajări gospodăreşti, larg folosite în secolele XIV—XVIII, precum şi existenţa a trei necropole medievale, aflate la distanţe mici ce permit studiul evoluţiei civilizaţiei medievale la Măneşti-Buftea, din cel de-al XIV-lea veac pînă în feudalismul dezvoltat, în secolul XVI şi aceasta în condiţiile în care numărul staţiunilor arheologice şi al satelor din centrul Cîmpiei Române, identificate pînă acum ca existînd în secolele XIV—XV, este încă redus. Se poate adăuga şi faptul că la Măneşti-Buftea, beneficiem şi de excepţionale condiţii pentru o cercetare exhaustivă, deoarece terenul pe care s-a aflat cîndva satul, a suferit destul de puţine intervenţii ulterioare⁴.

Deşi în campaniile trecute accentul săpăturilor a fost pus pe elucidarea problemelor monumentului de zid, sau pe cercetarea necropolelor vechi din apropiere, pe parcursul săpăturilor au fost surprinse şi 9 bordeie data-bile în secolele III—XVII.

După cum arată rezultatele de pînă acum şi în staţiunea Măneşti-Buftea, tipul de locuinţă larg folosit este bordeiul de dimensiuni variabile. Pentru secolele VI—VII, bordeiul cu o suprafaţă de 8,44 m.p. dispunea de un cuptor, în interiorul şi în jurul căruia se aflau vălătuci din lut ars şi fragmente de tîpsie.

Din perioada medievală propriu-zisă, secolele XIV—XIX, pînă în acest moment au fost cercetate patru locuinţe de tip bordei (B. 2 ; B. 5 ;

³ Idem, *Cercetări arheologice în raza oraşului Buftea*, Comunicare susţinută la Sesiunea „Ilfov-file de istorie“, 17—18 decembrie 1977, în RM, XVI, 1979, 3, p. 25—30.

⁴ În timpul cercetărilor ne-am bucurat de un larg sprijin din partea forurilor locale cărora le aducem mulţumiri şi pe această cale.

B. 7 ; B. 8 ;), trei gropi, dintre care două serveau la păstrarea cerealelor (G. 1 ; G. 5), iar una (G. 3), era o groapă simplă și puțin adâncă. Menționăm pentru perioada târzie, o vatră (V. 3) și un cuptor (C. 1) ce s-au așternut în zona necropolei vechi, peste înhumările despre care nu se mai știa.

Cercetările viitoare vor trebui să-și îndrepte atenția, asupra vetrei Măneștilor din secolul al XIV-lea. Pentru secolul XV, bordeiul 2, avînd o formă patrulateră cu latura de 2,5 m., pare să fie mai curînd atelierul unui meșteșugar. Alături de ceramica, în cadrul căreia, după cum o indică fragmentele descoperite, oalele ocupau procentul cel mai mare, s-au mai găsit, mai multe fragmente de gresii, unele cu tocături ce indică folosirea lor, la o serie de operații speciale. În sprijinul celor afirmate, adăugăm și faptul că din umplutura bordeiului s-au recuperat 3,550 kg. lupe metalice și zgură provenite de la prelucrarea metalului. În același bordei s-au mai aflat table din bronz, un inel și o cruce relicvar din același material.⁵

O mare importanță pentru viața Măneștilor, a reprezentat-o permanent pădurea și lacul din apropiere. De aici locuitorii își completau necesarul de hrană.

Datînd din aceeași perioadă (sec. XIV—XV), în vatra satului la marginea sa, spre rîu, a fost surprinsă în cursul investigației arheologice o afumătoare pentru poame, folosită, natural, și pentru alte alimente. Afumătoarea, de forma unei gropi, cu lungimea de 2 m și lățimea de 1 m, avea pereții înroșiți de ardere. În momentul descoperirii, în cenușa de pe fund, vădînd arderea unor crengi și lemne de foioase, se mai aflau 3 sîmburi carbonizați ai fructelor ce au fost uscate pe această instalație. Tot acolo au mai fost descoperite oase de mari dimensiuni și solzi de pești mari (crap). Într-o fază ulterioară, atunci cînd această uscătorie-afumătoare a fost scoasă din uz, ea a devenit groapă menajeră.

Bordeiele secolelor XV—XVIII, se amplifică, ocupînd o suprafață mai mare, beneficiind de amenajeri pentru prepararea hranei și încălzire. În interiorul B. 7, situat la marginea de sud a așezării din secolele XV—XVI, cele două vetre pe care se făcea focul, pentru necesitățile locuinței, ocupau partea centrală a bordeiului. Podeaua era amenajată la adîncimea de 0,70 m. Acoperișul era din stuf, a cărui cenușă s-a găsit pe podea. Locuința oferea astfel, în tot cursul anului un regim constant de temperatură, necesar locuirii.

Și în secolele XVI—XVII, în satul Mănești, locuința îngropată era încă larg folosită. O astfel de construcție (B. 8), situată în aceeași margine de sud a satului, dispunînd de un cuptor menajer pe colțul nord-vestic, prezenta un acoperiș în două ape, închis la un capăt și la celălalt, de două frontoane realizate din chirpic, bătut pe împletitură de crengi. Bordeiul 8 este contemporan momentului construirii edificiului de zid, în umplutura sa găsindu-se pigmenți de mortar și un cui de tipul celor folosite la construcția lăcașului.

Semnificativă este, credem, prezența unui topor de mari dimensiuni în interiorul bordeiului. El poate sugera rolul pe care îl avea pădurea în

⁵ Aristide Ștefănescu, op. cit., în Muz. Naț., II, 1975, p. 390.

existența comunităților sătești. Mai menționăm în același bordei, o lopătică din fier, folosită, după părerea unor specialiști, la rîcîit coca de pe pereții copăii.

Gropile folosite pînă tîrziu în Cîmpia Română se situează la Mănești atît în apropierea locuințelor, cum este cazul G. 5, cît și izolate (G. 1.).

Groapa 5 situată în apropierea bordeiului 8, căruia îi și aparținea, măsoară aproape 3 m adîncime, 1 m diametru la gură și 1,70 m la bază. Ea putea adăposti circa 5 m.c. de cereale, fiind o indicație asupra resurselor, pe timpul iernii, de care dispunea o gospodărie.⁶

În inventarul locuințelor și al amenajărilor surprinse pînă acum, ceramica este preponderentă. Din păcate fragmentele sînt extrem de mărunte. Nu s-a putut întregi nici un vas, obținîndu-se doar cîteva profile. Lopățelele, cuțitele, sau topoarele, erau piese ale inventarului gospodăresc, de largă folosință. Subliniem însă frecvența lupelor metalice și a zgurei, prefigurînd o ocupație ce va fi adus prosperitatea așezării în secolele XVI—XVII⁷.

Forța economică a satului Mănești era indiscutabil determinată și de numărul locuitorilor lui. Din acest punct de vedere, se poate aprecia că încă din secolul XIV, satul era unul din cele mai populate ale zonei.

Singurele date de care dispunem în acest moment, pentru aprecierea numărului de locuitori din raza satului, ne sînt oferite de necropole⁸.

Unul din cimitire se grupează în jurul restului de zid al edificiului ridicat în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, fiind destul de aglomerat. El a folosit satului din momentul construirii lăcașului și pînă la dezafectarea așezării.

La 50 m. spre est, chiar pe malul înalt al apei, se cercetează cel de al doilea cimitir. Cu titlu de ipoteză de lucru, se estimează că aici au putut fi depuși pînă la 300 de indivizi, din satul ce exista înainte de ridicarea bisericii de zid și de prima sa mențiune documentară. Materialul arheologic indică practicarea înhumărilor în acest cimitir, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea și în prima jumătate a veacului următor.

Acestora li se pot adăuga cei depuși în cel de-al treilea cimitir, situat la circa 200 m., spre nord-vest de ruine acolo unde în canalul de irigații au fost dezvelite alte morminte. Dimensiunile celei de a treia necropole sînt greu de precizat în faza actuală, dar axul est-vest, pe care au fost surprinse înhumările măsoară 26 m.

În raport cu alte sate contemporane, cum ar fi cel din apropiere, de la Străulești-Măicănești⁹, satul Mănești, pare să fie mai mare, prima necropolă de la Măicănești numărînd 76 de morminte. Reflectate și de inven-

⁶ Corneliu N. Mateescu și Silviu Comănescu, *Studiul geometric și arheologic al gropilor de bucate*, în SCIV, tom 23, 1972, 3, p. 357—360.

⁷ Ștefan Olteanu, *Probleme ale metalurgiei medievale din țările române în lumina cercetărilor recente*, în RM, 1967, 2, p. 110—120; idem, *Buștea și împrejurimile ei în contextul descoperirilor privind valorificarea minereurilor de fier pe teritoriul României în secolele IV—XIV*, Comunicare susținută la Sesiunea „Buștea 400“.

⁸ Studiul antropologic este făcut de cercetătoarea Laurenția Georgescu, de la Laboratorul de Antropologie al Institutului de genetică umană „Dr. Victor Babeș“.

⁹ Panait I. Panait, *Cercetarea arheologică a culturii materiale din Țara Românească în secolul al XIV-lea*, în SCIV, tom 22, 1971, 2, p. 249 și următoarele.

tarul funerar, dimensiunile satului Mănești sînt apreciabile. Pînă acum s-au dezvelit din necropolele vechi 135 morminte, aparținînd unor bărbați, femei, adolescenți și copii. La acestea s-au putut observa și în parte s-au recuperat, 44 de inele și verigi din argint, 3 cercei, 16 catarama și 19 monede, alături de numeroase urme de materiale textile, nasturi, aplice etc. Starea de conservare a acestor materiale este diferită.

La Mănești-Buftea, a fost surprins cel mai ridicat procent (50%) al mormintelor cu inventar, dintre toate necropolele cercetate, aparținînd secolelor XIV—XV.

Monedele¹⁰ ce datează bogatul inventar, sînt emisiuni începînd cu Radu I (1377—1383), de la care avem una din cele mai vechi monede feudale românești descoperite în cercetările arheologice din stațiuni situate pe valea Colentinei. Sînt prezente de asemenea piese bătute în monetăriile lui Mircea cel Bătrîn (1386—1418), și ale fiului său Mihail I (1418—1420), precum și ale altor voievozi de pînă la mijlocul secolului XV. Ultima monedă surprinsă, este un dinar maghiar din timpul lui Vladislav I (1440—1444), marcînd și momentul de încheiere a folosirii necropolei 2 în a doua jumătate a secolului al XV-lea. Din cercetările efectuate și materialele recuperate în cursul săpăturilor, din cel de al treilea cimitir, înhumările practicate aici se pot data în același interval. Cum existența a două sate la o distanță de numai cîteva sute de metri este exclusă, putem conchide, că cele două cimitire erau folosite de aceeași comunitate.

Menționăm și la Mănești-Buftea, ca și în alte stațiuni din aceeași vreme, prezența unui mare număr de înhumări lipsite de inventar. Evident circulația monetară era o realitate și înainte de Vladislav I (1364—1377), dar ea a fost energic stimulată de baterea monedei proprii, românești. În aceste condiții, pentru așezările sătești, cel puțin o parte dintre mormintele aflate în cimitire și asupra cărora nu s-au găsit monede sau alte obiecte de inventar, în timp ce alături, altele, conțin monede din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, au putut fi practicate într-o fază anterioară. Se pot adăuga și observațiile că inelele din seria celor cu veriga lipită sub placa șatonului discoidal, nu au fost întîlnite nici o dată la morminte al căror inventar conținea și monedă.

Avîntul economic al acestui sat, început în a doua jumătate a secolului XIV și amplificat în etapa următoare, poate nu întîmplător în același timp cu progresele urbanizării la București, a făcut ca încă de timpuriu, așezarea să intre în preocupările marilor feudali. Satul ajunge în posesia familiei Drăculeștilor. Însăși dania, la care se referă actul de acum patru veacuri, reliefează aceeași puternică comunitate sătească, în stare să contribuie la soluționarea dificultăților economice ale construirii complexului de monumente Sf. Troița din București.

Spre aceeași concluzie ne conduce și analiza valoroasei construcții de piatră, ridicată în vatra Măneștilor, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, de Alexandru II Mircea (1568—1577), înainte ca satul să fi fost dăruit. În timp ce în alte sate și chiar în orașe, marea majoritate a edi-

¹⁰ Identificările le datorăm cercetătorului Octavian Iliescu de la Muzeul de istorie al R.S.R.

ficiilor de cult erau construite din lemn, de proporții modeste, în satul Mănești, se construise un edificiu ce se încadrează perfect în familia monumentelor de tipul bolniței de la Cozia, Curtea Veche și Mihai Vodă din București. De altfel, ctitoria de la Mănești se înscrie în această serie, păstrând încă nealterate elementele originale ce o apropie ca stil și moment de construcție de tipul bolniței și de la Cozia și mai ales de lăcașul, curții domnești de la București, ridicat de Mircea Vodă Ciobanul (1545—1552 ; 1553—1554 ; 1558—1559), față de care edificiul de la Mihai Vodă, manifestă și o serie de inovații.

Din păcate, pînă la noi, lăcașul de piatră s-a transmis ruinat. Dar și așa el prezintă o excepțională valoare, fiind cel mai vechi și mai interesant monument aflat în patrimoniul orașului Buftea.

În secolul al XVIII-lea, satul Mănești a dispărut. I-a luat locul, i-a preluat tradițiile și aspirațiile Buftea, al cărui drum prin istorie, continuîndu-l pe cel mai vechi, al Măneștilor, a cunoscut în anii noștri valențele socialismului.

CONTRIBUTIONS ARCHÉOLOGIQUES CONCERNANT LES COMMENCEMENTS DE L'HABITATION FÉODALE À BUFTEA

Résumé

Mettant en valeur les résultats des recherches archéologiques poursuivies les dernières années, l'auteur arrive à la conclusion que le document du 15 juin 1577 qui mentionne pour la première fois le village Mănești sur Colentina, ne représente pas le moment du commencement de l'habitation féodale à Buftea. Là, comme dans le cas d'autres villages aussi, entre l'instant de la fondation et celui de la première mention écrite il y a un décalage d'à peu près deux siècles, le commencement de l'habitat médiéval étant situé dans la deuxième moitié du XIVe siècle, effet de l'intense habitation du bassin moyen de l'Argeș dans la période antérieure. Mettant l'accent sur le facteur démographique, la recherche attire l'attention sur ce fond médiéval comme prémise de l'essor ultérieur de la localité.